

ערבוני יקוןמ"ח ב'

גמ' - ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה וכו'. עי' בריטב"א מ"ז א' דהוכיח מהכא דאעפ"י דמבואר ב"ב פ"ו ב' דכור בל' אני מוכר לך יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה, מ"מ בכסף אינו כן, דהא לרב אינו יכול לחזור בו כנגד מעותיו, והוסיף הריטב"א דאפילו קנה במשיכה אם נתן לו חלק מהמעוה לפרעון מיד הוא קונה כנגד מעותיו, אולם ברבינו יונה שם כתב דמסוגיין נלמד לכל הקנינים דקונה כל פורתא ופורתא, ושאיני התם דהוא קנין כלי דאינו קונה עד שיגמר המקח, וצ"ב לפי הריטב"א מה הסברא לחלק בין כסף לשאר הקנינים.

א) גמ' - אמר רשב"ג בד"א ערבוני יקון אבל מכר וכו'. עי' ברש"י דהחילוק הוא דבאמר ערבוני יקון נתנה לו בתורת שיקנה הכל, אבל בנתנה לו כתחילת פרעון קנה, ובתו' תמהו דעדיף נותן כנגד כולו מנותן בתורת תחילת פרעון, כיון דפירש בהדי' דיקנה הכל, ועי' באולם המשפט סי' ק"צ ועוד אחרונים דבארו דס"ל לרש"י כמבואר בסמ"ע סי' ק"צ סק"א דקנין כסף הוא רק ע"י תחילת פרעון, אבל אם נותן פרוטה למעשה קנין, ואינו מכלל תשלום המקח, אינו קונה, ולכך כתב רש"י דבנותן בשביל כולו כיון דאינו בתורת תחילת פרעון, אינו קונה כנגד כולו, [דהא מיירי בלא אוזיל גביה כמבואר ברש"י ע"ז ב' ד"ה דאמר], אבל בנותן בתורת תחילת פרעון קונה כולו, אבל תו' ס"ל כהט"ז שם דגם בנותן בשביל המעשה קנין נמי קנה, [וצ"ב עדיין הא דכתבו תו' דהוא כ"ש], ובאמת דבט"ז שם הוכיח דלא כהסמ"ע מהא דמבואר ברמ"א שם סי' לענין ערבוני יקון דבהתנה דיקנה כל המקח קנה כולו.

אולם נראה דאינו מוכרח בדעת רש"י, דלעולם י"ל דס"ל כהט"ז, וכוונת רש"י דבאומר ערבוני יקון הרי רוצה לקנות את כל המקח בפרוטה, ובזה איכא אומדנא דאין המוכר מקנה אלא כנגד המעות, אבל בתחילת פרעון, שפיר מתרצה המוכר להקנות את כל המקח כנגד מה דשילם.

ב) עי' בתו' הרא"ש דהוסיף על קו' תו' דהיה מקום לפרש דכוונת ערבוני יקון היינו דיקנה רק כנגדו, אולם דחה דהא רשב"ג קאי אר"י ור"י, ואינהו מיירי בערבון דהוא תנאי אם אחזור בי, והוסיף דזה קו' על רש"י, וכוונתו להק' דהא רשב"ג קאי על ר"י ור"י דמיירי בערבון דניתן לקנס, ואיך יתכן לבאר לערבוני יקון דקונה כולו, הא לא מיירי כלל על מכירה אלא על קנס, וכן הק' בריטב"א בשם תו'.

והנה בסמ"ע ק"צ ס"ק י"ד כתב דערבון היינו דאמר לו קבל מידי מקצת מעות המקח ואקנה בהן, ואם אחזור בי החזק בהן לעצמך, ולכך קראהו ערבון, ומבואר דבערבוני יקון נכלל בזה תרתי גם בתורת קנין וגם בתורת ערבון, ולפי"ז א"ש לישנא דרשב"ג דר"י מיירי רק באופן דאמר לו ערבוני יקון דיקנה את כל הקרקע וגם קנס עצמו אם יחזור בו, אבל באומר דיהא תחילת פרעון שפיר מהני.

והנה בתו' כתבו דאין לפרש דאכפול לך היינו אכפול לך במעות, דא"כ למה יקנה המקח לר"י כנגד ערבונו, אולם נראה דלרש"י דבערבוני יקון נכלל נמי לשון קנין, הרי שפיר קונה כנגד ערבונו, ואעפ"י דהתנה דיכפול בדמים, מ"מ הרי בכלל זה היה גם קנין.

א) רש"י ד"ה הוא סבר - אי מכירת קרקע וכו' ואי מכירת מטלטלין וכו'. עי' בריטב"א דתמה דהא מסקינן דבקרקות כו"ע מודו דקונה כנגד כולו, ועי' בשו"ת הריב"ש סי' רע"ה דתי' דרש"י פי' כן לס"ד דליכא חילוק בין קרקע למטלטלין, ועוד הוסיף הריב"ש דלישנא דרב קנה משמע דמיירי בקונה לגמרי ולא רק דמקבל מי שפרע, ולכך להו"א מיירי רב גם בקרקע וקנה במקצת ולמסקנא הוא מודה בקרקע לריו"ח דקונה לגמרי, וצ"ב דמ"מ למסקנא עדיין קשה לשון קונה.

(ב) עוד יש להק' על רש"י דאי נימא דרב מיירי בתרוייהו, מדוע פריך מבריייתא דרשב"ג רק מכח דיוק דמשמע דמיירי גם במטלטלין, ולא פריך על עיקר דינא דבית, הא לרב בקרקע נמי רק כנגדו הוא קונה, וכבר עמד בזה במהרמ"ש, וצ"ע.

(ג) ובשו"ת מהרי"ק שורש קס"ד יישב את שי' רש"י, דלישנא דרב קונה משמע דקונה לגמרי, ולכך ע"כ דרב מיירי גם בקרקע, וכל מה דמבואר בגמ' דרב מודה בקרקע הוא רק באופן דאומר בהדי' דנותן העירבון בתורת פרעון, אבל בסתמא גם בקרקע ס"ל לרב דאינו קונה אלא כנגדו, וע"ש דביאר דנחלקו בזה רשב"ג ור"י, ע"ש באריכות.

(ד) ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תת"ה דחה לדברי המהרי"ק וביאר דלס"ד ס"ל דתלוי הא בהא, דמה שקונה בקרקע קונה במטלטלין למי שפרע, ולכך ביאר רש"י דלס"ד תלוי הא בהא, וע"ש ברדב"ז דהאריך לבאר די' ב' גרסאות ברש"י, דברש"י שלפנינו לא כתב דבקרקע קונה כנגדו, ורק לגבי מטלטלין כתב דקונה כנגדו, אולם יש שגרסו ברש"י דגם על קרקע כתב דקונה כנגדו, וכתב דלפירוש זה קאי רש"י לפי המסקנא, ע"ש, והובא כ"ז בשטמ"ק, וע"ע במהרמ"ש וברש"ש.

(ה) ובבית הלוי ח"א סי' כ"ב יישב לדברי רש"י, עפ"י מ' דחידש דעיקר החילוק בין קרקע למטלטלין תלוי בפלוגתא דריו"ח ור"ל, ע"ש בביאורו, ולפי"ז יישב דברי רש"י דכתב דבקרקע קנה כנגד כולו, ובמטלטלין רק כנגדו, דרחב"י סבר דלריו"ח נמי אינו קונה אלא כנגדו, ולא ידע לבריייתא דמייתי הגמ' בסמוך, דכיון דמוכח מהבריייתא דיש חילוק בין קרקע למטלטלין, ע"כ דס"ל כר"ל, דלריו"ח א"א לחלק, ע"ש, נובעיקר הא דמבואר בסוגיין דאיכא מי שפרע בנתן מקצת מעות, מוכח דגם בכה"ג ביטלו לקנין כסף, ובאמרי בינה תמה כמאן על הסמ"ע סי' ר"א דבנותן מקצת מעות לא ביטלו לקנין כסף, אול אי נימא דסוגיין כר"ל א"ש].

(ו) אולם הרי בתו' ע"ז ע"א ב' ד"ה מידי מבואר דרב ס"ל כריו"ח, וגם הרשב"א דחלק שם על תו' ונקט דרב ס"ל כר"ל, לא הוכיח כן מסוגיין, וכן עי' ברדב"ז שם דהק' אמאי לא משני הגמ' דהחילוק בין קרקע למטלטלין הוא משום דס"ל לרב כר"ל, ולכך לגבי הקרקע דקני קנין גמור קונה כנגד כולו משא"כ לגבי המטלטלין, ות' הרדב"ז דהגמ' בעי לתרץ דברי רב אף אליבא דריו"ח, ע"ש, והביאו השטמ"ק.

(ז) אלא דבאמת צ"ב, דבשלמא לר"ל א"ש החילוק בין קרקע למטלטלין, דכיון דמעות אינם קונות, וכל הנידון הוא משום דברים ואיכא בהדייהו מעות, משו"ה ליכא מי שפרע רק כנגד המעות, אבל לריו"ח דמדאו' מעות קונות, הרי בפשוטו הא דקאי במי שפרע, הוא משום דכל דמדאו' חייל המקח, איכא מי שפרע מדרבנן, וא"כ אי נימא דרב ס"ל כריו"ח תקשי מ"ש קרקע ממטלטלין.

וע"כ מוכח דבאמת הא דלריו"ח איכא מי שפרע אינו משום דחייל קנין מדאו', אלא משום דשילם עבור המקח, דהנה בקצוה"ח סי' ר"ד סק"ב הק' בהא דפריך בדף מ"ז ב' אמאי לר"ל קאי באבל, והא כיון דאף לריו"ח ביטלו קנין מעות, מ"ש ריו"ח מר"ל, ות' בקצוה"ח שם דבשלמא לריו"ח אף דביטלו קנין כסף, מ"מ לא הפקיעו את קנין המוכר במעות, ולכך קאי במי שפרע, אלא לר"ל דהכסף ביד המוכר הוא רק כפקדון, אמאי עובר במי שפרע, ע"ש, ולפי"ז א"ש הא דס"ל לרב דרק כנגדו איכא מי שפרע, דרק במה שזכה המוכר במעות איכא מי שפרע, נוסו"ר בפרי יצחק ח"ב סי' מ"ז דהביא דהאחרונים בארו דתלוי בפלוגתא דריו"ח ור"ל, והק' עליהם בד"ה ומכל מקום מתו' בע"ז הנ"ל, ולכך יישב עפ"י הקצוה"ח הנ"ל].

(א) גמ' - לימא כתנאי וכו'. עי' בשטמ"ק דהביא להק' דאמאי מלוה על המשכון דמי יותר למטלטלין מלקרקע, והרי בקרקע כו"ע מודו דקנה לגמרי, ונימא דה"ה לענין בע"ח דקונה משכון דקנה כנגד כולו, ובפרט אי נימא דכל החילוק בין קרקע למטלטלין הוא לר"ל דישאל במשיכה, וא"כ אינו שייך לדינא דמשכון דהתם הנידון הוא אם חשיב משכון כנגד כל ההלוואה או כנגד כולו, וכמו"כ יש להק' להיפוך, דבשלמא לגבי קנין כסף הרי כיון דאפשר לקנות שוה מנה בפרוטה משו"ה ס"ל לריו"ח דאיכא מי שפרע על כולו, אבל במשכון הרי ודאי דאין המשכון כנגד כל המנה, ומהיכ"ת דאינו משמט בכולו.

(ב) ועי' משנת ר"א קידושין סי' ט"ז סק"ג דביאר, דהנה צ"ב עיקר הדין דקונה שוה מנה בפרוטה, הרי יסוד דין כסף הוא שוויות, ואיך יתכן לקנות שוה מנה בפרוטה, וביאר דיסוד הדין הוא דמשתמשים בפרוטה א' להרבה קניני פרוטה, והפרוטה נתפסת על כל פרוטה ופרוטה מהמכר, וכל שוה פרוטה מהמקח הוא קנין בפנ"ע, ולכך גם כשהמשכון שוה פרוטה, שייך לומר דהמשכון נתפס כנגד כל החוב, כיון דהמשכון נתפס כנגד כל שו"פ מהחוב, ואעפ"י דודאי אינו יכול לגבות ממנו כל המנה, מ"מ חשיב כל המנה בידך, ע"ש

באריכות, ועי' אבי עזרי פי"ג ממו"ל ה"ד דביאר עד"ז, וביאר בזה את החילוק בין קרקע למטלטלין, דבקרקע דכסף קונה שפיר הוי כנגד כולו כיון דהוא קונה בפרוטה כנגד כל שוה פרוטה, אבל במטלטלין דאין מעות קונות, ובעי' שיהא דברים ואיכא בהדיהו מעות, זה נקבע לפי שוייו, ואינו קונה אלא כנגדו, אבל ריו"ח סובר דגם לגבי המי שפרע שייך לומר דהפרוטה מתייחסת לכל שו"פ, ולכך איכא מי שפרע על כולו, וזהו דמדמי ליה למשכון.

(ג) ברמב"ם פ"ז ממכירה ה"א פסק כר"י דערבון קונה כנגד כולו, ואיכא מי שפרע על כולו, ובפ"ט משו"י פסק דרק כנגד המשכון אינו משמט, וכבר תמה בלח"מ בהל' מכירה דהרי הגמ' מדמי לה, ותי' דשאני משכון דעל השאר קרינן לא יגוש, ובשו"ע סי' ס"ז סי"ב הובא בזה ב' דעות.

ועי' חזון יחזקאל פ"א ב"מ הל' ט' דיישב דהרמב"ם נקט דפלוגתייהו דרב וריו"ח אם יש מי שפרע בכולו תלוי בנידון דמעות קונות, וריו"ח לשי' דמעות קונות איכא מדרבנן מי שפרע על כולו, משא"כ רב כר"ל דמדאו' אין מעות קונות ורק מדין דברים ואיכא בהדיהו מעות אחינן עלה, ולכך ס"ל דאינו במי שפרע רק כנגד המעות שנתן, וכיון דע"כ הגמ' ס"ל דמשכון דמי למטלטלין, ולא לקרקע, הרי כ"ז שייך לר"ל דמעות אינם קונות, אבל לריו"ח דמדאו' מעות קונות הרי אין חילוק בין קרקע למטלטלין, ושפיר מצי ריו"ח לסבור דמ"מ בשביעית רק פלגא משמט, וכל מה דהגמ' פריך לימא כתנאי היינו לר"ל דהוא רק משום דברים ואיכא בהדיהו מעות, לדידי' שפיר י"ל דדמי לשמיטה, [ועד"ז י"ל עוד דלענין שביעית הרי מבואר בגמ' דפשיטא טפי דיהא רק כנגד מקצתו, וכל קו' הגמ' היא לרב דאי בשמיטה משמט כנגד כולו כ"ש דיהא מי שפרע כנגד כולו, ואמאי הוא רק כנגד מקצתו, אבל לריו"ח דכנגד כולו שפיר יתכן עדיין לומר דבשביעית משמט רק פלגא].